

O‘ZBEKISTONDA ESG STANDARTLARINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNING AMALDAGI HOLATI

Tuyev Imomali Ma'mur o'g'li

**Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish
instituti mustaqil izlanuvchisi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21101454>

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekistonda ESG (Environmental, Social, Governance) standartlarini huquqiy tartibga solishning amaldagi holati tahlil qilinadi. Mamlakatda ekologik barqarorlikni ta'minlash, korporativ boshqaruvni takomillashtirish hamda ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga qaratilgan normativ-huquqiy asoslar o'rganiladi. Shuningdek, ESG standartlarini joriy etish jarayonidagi mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: ESG, barqaror rivojlanish, ekologiya, korporativ boshqaruv, ijtimoiy mas'uliyat, yashil iqtisodiyot, huquqiy tartibga solish.

Kirish

So'nggi yillarda dunyo iqtisodiyotida barqaror rivojlanish tamoyillari asosida faoliyat yuritish investitsion jozibadorlikning muhim omiliga aylandi. Ayniqsa, ekologik mas'uliyat, ijtimoiy barqarorlik va samarali korporativ boshqaruvni o'zida mujassam etgan ESG standartlari investorlar, xalqaro moliya institutlari hamda davlat organlari tomonidan kompaniyalar faoliyatini baholashning zamonaviy mezon sifatida e'tirof etilmoqda.

O'zbekiston ham iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, xorijiy investitsiyalarni keng jalb etish hamda "yashil iqtisodiyot"ni rivojlantirish siyosati doirasida ESG tamoyillarini bosqichma-bosqich milliy huquqiy tizimga integratsiya qilmoqda. Biroq mamlakat qonunchiligida ESG standartlarini bevosita tartibga soluvchi yagona normativ-huquqiy hujjat mavjud emas. Shu sababli ESGning alohida elementlari turli qonunlar va qonunosti hujjatlari orqali tartibga solinmoqda.

Asosiy qism

ESG tushunchasi uchta asosiy yo'nalish – ekologik mas'uliyat (Environmental), ijtimoiy mas'uliyat (Social) hamda korporativ boshqaruv (Governance) mezonlarini qamrab oladi. Mazkur tamoyillar korxonaning nafaqat moliyaviy samaradorligini, balki uning atrof-muhitga ta'siri, xodimlar va jamiyat oldidagi mas'uliyati hamda boshqaruv tizimining shaffofligini ham baholash imkonini beradi.

ESG tushunchasidan ilk bor 2004-yilda BMTning “Who Cares Wins” (“Kim g'amxo'r bo'lsa, g'alaba qozonadi”) nomli hisobotida foydalanilgan. Shundan so'ng butun dunyo biznes nafaqat daromad olish, balki ekologik va ijtimoiy muammolarni hal qilishga ham yordam berishi kerakligini anglab yetdi.

Ta'kidlash joizki, butun dunyoda S&P 500 ro'yxatidagi kompaniyalarning 90 foizdan ortig'i ESG hisobotlarini e'lon qiladi.

S&P 500 — bu AQShning eng yirik 500 ta kompaniyasi ro'yxati bo'lib, ularning ayrimlari: “Apple”, “Microsoft”, “Amazon”, “Tesla” kabilar dunyo bozorida yo'nalish beruvchi kuch hisoblanadi. ESG esa allaqachon ular uchun me'yorga aylangan.

O'zbekistonda ESG standartlarini huquqiy tartibga solish sohasida muhim burilish 2026-yil 4-mayda qabul qilingan Vazirlar Mahkamasining 221-son “Barqaror rivojlanish va atrof-muhit, ijtimoiy hamda korporativ boshqaruv (ESG) tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori bilan boshlandi. Mazkur qaror mamlakatda ESG tamoyillarini xalqaro standartlar asosida joriy etishga qaratilgan ilk kompleks normativ-huquqiy hujjat hisoblanadi. Unda davlat

ishtirokidagi korxonalarda barqaror rivojlanish hisobotlarini tayyorlash, xalqaro hisobot standartlarini qo'llash hamda ESG bo'yicha axborotni oshkor etishning huquqiy mexanizmlari belgilangan. Ushbu qaror “O'zbekiston – 2030” strategiyasida belgilangan ustuvor vazifalarni amalga oshirishga xizmat qiladi.

ESG ko'rsatkichlari — korxonaning atrof-muhitga va jamiyatga ko'rsatadigan ta'siri hamda boshqaruv sifatini baholashda qo'llanadigan miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari majmuasi bo'lib, ulardan atrof-muhit, ijtimoiy va korporativ boshqaruvga oid xavf-xatarlarni tahlil qilishda foydalaniladi¹.

O'zbekistonda ESG tamoyillarining ekologik yo'nalishi, avvalo, Konstitutsiya hamda ekologiya sohasidagi qonun hujjatlarida o'z ifodasini topgan. Xususan, fuqarolarning qulay atrof-muhitda yashash huquqi, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda ekologik xavfsizlikni ta'minlash davlatning ustuvor vazifalaridan biri sifatida belgilangan. Shu bilan birga, “Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida”gi Qonun, ekologik ekspertiza, chiqindilarni boshqarish, atmosfera havosini muhofaza qilish hamda iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishga oid normativ hujjatlar ESGning ekologik tarkibiy qismini huquqiy jihatdan mustahkamlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 30-yanvardagi 16-sonli “O'zbekiston – 2030” strategiyasini “Atrof-muhitni asrash va “yashil iqtisodiyot” yili”da amalga oshirishga oid Davlat dasturi to'g'risida”gi Farmonida mamlakatimizning 2030-yilga qadar “yashil” iqtisodiyotga o'tishi belgilab berilgan. ESG esa bu borada asosiy vosita hisoblanadi².

ESGning ijtimoiy yo'nalishi esa mehnat huquqlari, inson kapitalini rivojlantirish, mehnatni muhofaza qilish, gender tengligi va ijtimoiy himoya masalalarini o'z ichiga oladi. Bu borada yangi tahrirdagi Mehnat kodeksi, bandlik, mehnatni muhofaza qilish hamda nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlashga oid qonunchilik muhim o'rin egallaydi. Mazkur hujjatlar ish beruvchilarning xodimlar oldidagi majburiyatlarini aniq belgilash orqali ESGning ijtimoiy tamoyillarini amalga oshirishga xizmat qilmoqda.

Ayni paytgacha korxonalarda uncha e'tibor berilmagan ijtimoiy jihatlar – xodimlar tarkibining rang-barangligi va inklyuzivligi, mehnat sharoitlarini yaxshilash, jamiyat bilan aloqalarni kuchaytirish – kelgusi ESG kun tartibida muhim o'rin tutishi kerak. Davlat hamda xususiy kompaniyalar inson huquqlari, mehnat va investorlar huquqlarini himoya qilish masalalarini ham ESG dasturlariga qo'shib, bu borada aniq siyosat va dasturlar qabul qilishi lozim³.

Korporativ boshqaruv bilan bog'liq ESG talablari esa, asosan, aksiyadorlik jamiyatlari faoliyati, korporativ boshqaruv kodeksi, korrupsiyaga qarshi kurashish hamda manfaatlar to'qnashuvining oldini olishga oid normativ-huquqiy hujjatlarda aks etgan. So'nggi yillarda davlat ishtirokidagi korxonalarda shaffoflikni oshirish, kuzatuv kengashlari faoliyatini takomillashtirish va xalqaro korporativ boshqaruv standartlarini joriy etish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda.

Bundan tashqari, “O'zbekiston – 2030” strategiyasida yashil iqtisodiyotga o'tish, uglerod chiqindilarini kamaytirish, energiya samaradorligini oshirish hamda xalqaro ekologik majburiyatlarni bajarish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Ushbu strategik yo'nalishlar ESG

¹ Atrof-muhit, ijtimoiy va korporativ boshqaruv (ESG) tamoyillari asosida “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va barqaror rivojlanish to'g'risidagi ma'lumotlarni oshkor qilish standartlari”ni joriy etish va ushbu standartlar asosida hisobot tayyorlash QOIDALARI

² O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va iqlim o'zgarishi milliy qo'mitasi.
<https://gov.uz/oz/eco/news/view/55071>

³ Eurasian journal of law, finance and applied sciences. O'zbekiston korporativ sektorida esg isobotlarining holati va rivojlanish istiqbollari. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18081849>

tamoyillarini mamlakat iqtisodiyotining barcha tarmoqlariga bosqichma-bosqich joriy etish uchun huquqiy va institutsional asos yaratmoqda.

2025–2026-yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar ESG standartlarini xalqaro talablarga yaqinlashtirishda muhim bosqich bo'ldi. Xususan, xalqaro barqaror rivojlanish hisobotlari standartlarini joriy etish bo'yicha qabul qilingan qarorlar natijasida jamoat manfaatiga ega korxonalar uchun ESG hisobotlarini tayyorlash tizimi shakllantirilmogda. Bu esa investorlar uchun korxonalar faoliyatining shaffofligini oshirish va xalqaro kapital bozorlariga chiqish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ESG tamoyillarini samarali joriy etish davlat ishtirokidagi korxonalarga nafaqat moliyaviy samaradorlikni oshirish, balki strategik maqsadlar va ijtimoiy vazifalarni ham muvaffaqiyatli amalga oshirish imkonini beradi. Mustaqil kuzatuv kengashlari faoliyatining samarali tashkil etilishi, shaffof hisobdorlik tizimining joriy qilinishi, ekologik va ijtimoiy mas'uliyatning kuchaytirilishi kompaniyalarning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini oshirish, investorlar ishonchini mustahkamlash hamda uzoq muddatli barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shu nuqtayi nazardan, O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarda ESG tamoyillarini milliy sharoit va iqtisodiy islohotlar xususiyatlarini inobatga olgan holda kompleks tarzda joriy etish milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash, strategik tarmoqlarni samarali boshqarish va mamlakatning xalqaro investitsion jozibadorligini oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Xorijiy tajriba tahlili shuni tasdiqlaydiki, ESG tamoyillarining korxonalar faoliyatiga integratsiya qilinishi ularning boshqaruv sifati va moliyaviy barqarorligini oshirish bilan birga, investitsion jozibadorligini kuchaytiradi hamda global iqtisodiy tizimga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga xizmat qiladi. Shu bois O'zbekistonda ESG tamoyillarini huquqiy jihatdan yanada takomillashtirish, ularni amaliyotga samarali tatbiq etish mexanizmlarini rivojlantirish hamda xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda⁴.

Shu bilan birga, amaldagi huquqiy tartibga solishda ayrim muammolar saqlanib qolmoqda. Eng avvalo, ESGni kompleks tartibga soluvchi yagona qonunning mavjud emasligi turli normativ hujjatlar o'rtasida tizimli uyg'unlikni ta'minlashni qiyinlashtiradi. Bundan tashqari, ESG hisobotlarini tayyorlash bo'yicha milliy metodologiya to'liq shakllanmaganligi, ESG auditini amalga oshiruvchi mustaqil institutlarning rivojlanmaganligi hamda kichik va o'rta biznes subyektlarining mazkur standartlar bo'yicha bilim va tajribasining yetarli emasligi amaliyotdagi asosiy muammolar hisoblanadi.

Xulosa

O'zbekistonda ESG standartlarini huquqiy tartibga solish tizimi shakllanish bosqichida bo'lib, uning alohida elementlari ekologiya, mehnat, korporativ boshqaruv va korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi qonunchilikda o'z aksini topgan. So'nggi yillarda xalqaro barqaror rivojlanish standartlarini milliy tizimga joriy etish, davlat korxonalarida ESG tamoyillarini keng qo'llash hamda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish borasida muhim huquqiy asoslar yaratildi.

Biroq ESG standartlarining samarali ishlashi uchun ularni yagona normativ-huquqiy hujjat asosida kompleks tartibga solish, milliy ESG standartlarini ishlab chiqish, hisobot berish va audit tizimini takomillashtirish hamda ushbu sohada mutaxassislar tayyorlashni kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

⁴ Marketing. Ilmiy, amaliy va ommabop jurnal. ESG (environmental, social, governance) tamoyillarini davlat ishtirokidagi korxonalarda joriy etish. № 9-SON Sentyabr, 2025-YIL. 399-bet

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Hariansah S., et al. *Implementation of ESG (Environmental, Social, and Governance) Principles in Mining Business in Bangka Belitung: Normative Review of Corporate Compliance* // Proceedings of the Annual Conference on Scientific Writing. – 2025. – Vol. 2.
2. Измайлов М. К. Интеграция принципов ESG в корпоративную стратегию российских нефтегазовых компаний // Вестник Удмуртского университета. Серия «Экономика и право». – 2024. – Т. 34. – № 1. – С. 22–27.
3. Агафонов В. Б. Правовое обеспечение экологической безопасности и рационального природопользования на основе ESG-принципов // Вестник Университета имени О. Е. Кутафина (МГЮА). – 2022. – № 5 (93). – С. 46–58.
4. Ткач А. М. Особенности применения ESG в нефтегазовом секторе // Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии. – 2025. – № 3. – С. 292–296.
5. Лисовский А. Л. Переход к устойчивому развитию: эмпирический анализ факторов, мотивирующих промышленные компании к внедрению ESG-практик // Стратегические решения и риск-менеджмент. – 2021. – Т. 12. – № 3. – С. 262–272.
6. Капранова Л. Д., Полищук О. А. ESG-трансформация как парадигма устойчивого развития экономики России // Вестник евразийской науки. – 2023. – Т. 15. – № 3.
7. Гузырь В. В. Инновационная ESG-трансформация фирм как глобальный тренд устойчивого развития // Экономика и управление инновациями. – 2022. – № 1. – С. 33–43.
8. Шишова Ж. А. Возрастание роли социального фактора в рамках применения концепции ESG в кризисных условиях // Государственная служба. – 2022. – Т. 24. – № 4 (138). – С. 47–52.
9. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
10. O‘zbekiston Respublikasining "Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida"gi Qonuni.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni "O‘zbekiston – 2030" strategiyasi to‘g‘risida.
12. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2026-yil 4-maydagi 221-son qarori "Barqaror rivojlanish va atrof-muhit, ijtimoiy hamda korporativ boshqaruv (ESG) tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida".
13. IFRS Foundation. *IFRS Sustainability Disclosure Standards (IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information; IFRS S2 Climate-related Disclosures)*. London: IFRS Foundation.
14. O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya va iqlim o‘zgarishi milliy qo‘mitasi. ESG tamoyillarini joriy etishga oid rasmiy axborot. <https://gov.uz/oz/eco/news/view/55071>. Murojaat qilingan sana: 01.07.2026.
15. Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. O‘zbekiston korporativ sektorida ESG hisobotlarining holati va rivojlanish istiqbollari. DOI: 10.5281/zenodo.18081849.
16. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2026-yil 4-maydagi 221-son qaroriga 1-ilova. Atrof-muhit, ijtimoiy va korporativ boshqaruv (ESG) tamoyillari asosida "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va barqaror rivojlanish to‘g‘risidagi ma’lumotlarni oshkor qilish

standartlari”ni joriy etish va ushbu standartlar asosida hisobot tayyorlash Qoidalari. – Toshkent, 2026.